

Molnár Mária

A magyar mint idegen nyelv Ausztria és Németország felsőoktatásában a nyolcvanas évektől napjainkig

A magyar mint idegen nyelv és a hungarológia oktatása a német nyelvterület egyetemeken forrásnyelvi környezetben folyó, szervezett nyelvoktatást, valamint a magyar stúdiumok (nyelv- és irodalomtudomány, történelem, néprajz, művelődéstörténet stb.) oktatását jelenti. Jelen írásom csak a magyar mint idegen nyelv (gyakorlati) oktatásával foglalkozik: ennek intézményes keretfeltételeit, formai jellemzőit, a tanórák mennyiségi változásait, az oktatási célokat, valamint a felhasznált tananyagokat mint tárgyi feltételt vizsgálom 1980-tól napjainkig. Említést teszek továbbá a rendelkezésre álló személyi feltételekről (oktatók, diákok) is. A vizsgálat helyszínei a bécsi (Universität Wien), a berlini (Humboldt-Universität zu Berlin), a hamburgi (Universität Hamburg), a göttingai (Georg-August-Universität Göttingen) és a müncheni (Ludwig-Maximilians-Universität München) egyetemek voltak.

1. A hungarológia és a magyar mint idegen nyelv oktatásának intézményes keretfeltételei

1.1. A hungarológia oktatásának szervezeti keretei

A vizsgált öt egyetemen a hungarológiai képzés szervezeti kereteit illetően csak a berlini egyetemen történt reform a nyolcvanas évtizedhez képest, ugyanis a kilencvenes évek elején az egyetem szláv szekcióján belül önálló, saját egyetemi záróvizsgálattal rendelkező hungarológiai szakot hoztak létre. A képzési cél is átalakult: a fordítók és tolmácsok képzése hungarológus szakember-képzéssel bővült, melyre a közép-kelet-európai rendszerváltozás után újraegyesülő Németország keleti felében végbemenő (felső)oktatási reformok során kerülhetett sor. A német nyelvterületen a hungarológia egyedül itt jelent önálló szakot, a 2003/04-es tanév őszi szemeszterétől kezdve pedig (Ungarische Literatur und Kultur) alapképzésként létezik. De részévé válik majd a 'Kelet-közép-európai irodalom és kultúra' mesterképzésnek is.

Bécsben, Hamburgban, Göttingában és Münchenben a hungarológia továbbra is az egyetemeken működő finnugor intézetekben kap helyet, leggyakrabban a finn, észt stb. nyelvek és kultúrák oktatása mellett. A 2003/04-es tanévben a bécsi és a hamburgi egyetemen bevezették a kétszintű diplomaszerezés lehetőségét. A bécsi

egyetemen magyar irodalomból magiszteri oklevél szereshető (2008/09-től), valamint PhD-tanulmányokra is nyílik lehetőség.

Ez utóbbi oktatóhelyen a magyar tanárképzés új tanterve egyelőre még BA nélkül lépett életbe. A tanárképzés formailag megegyezik az Ausztriában oktatott összes többi tanárszak felépítésével. Ez annyit jelent, hogy további változtatás csak akkor lehetséges, ha az összes tanárszak párhuzamos helyét átalakítják (vö. Fischer 1988, 1993, 1998, 2002; Veenker 1986, 1993, 1994).

1.2. A magyar nyelv oktatásának keretei és tartalma

Nyelvünk oktatása továbbra is központi szerepet tölt be a hungarológiai tanórák között. Az egyes egyetemek egymástól eltérő intézményi feltételei, struktúrái ellenére a magyar nyelvi órák formai megjelenése hasonlóságot mutat a német nyelvterület egészén. A magyar nyelv oktatása részben egymásra épülő nyelvgyakorlatokból (kezdő, (közép)haladó, haladó), részben pedig további nyelvoktatási szemináriumokból tevődik össze. Ez utóbbiak főleg fordítási és nyelvtani gyakorlatok, valamint társalgási órák formájában valósulnak meg (vö. Fischer 1998).

1.2.1. A nyolcvanas évtizedben a berlini és a bécsi egyetem nyelvi közvetítő- és bölcsészképzésére is jellemző volt, hogy a magyar nyelv oktatása nyelvtanfolyamszerűen folyamatosan végigkísérte a szak végzését oly módon, hogy a képzés első szakaszában volt a legmagasabb a magyar nyelvi órák száma. Így vált lehetővé mindkét helyen, hogy idegen anyanyelvűek is képessé váljanak a fordító- és tolmács, valamint a hungarológiai-filológiai tanulmányok folytatására.

Berlinben a *Grundkurs* ('nyelvi alapozás') keretében heti tíz tanórás gyakorlati magyar nyelvóra, ugyanennyi magyar–német / német–magyar fordítási és tolmácsolási gyakorlat, írásbeli fogalmazás, valamint heti 2–2 tanórányi leíró nyelvtan és nyelvünk szerkezeti kérdéseinek tárgyalása szerepelt. Bécsben is a kezdő és haladó nyelvgyakorlatok mellett fogalmazás és társalgás is volt a tanrendben (Schönbaum 1982, 3). Stílusgyakorlatra a nyelvórák keretében ritkán került sor (Majorosné 1983).

Az egyetlen problémát a magyar irodalom művelése jelentette, hiszen a magyarul nem vagy csak alig tudó hallgatók a képzés ideje alatt még így sem voltak képesek olyan mértékben elsajátítani a nyelvet, hogy a többnyire csak magyarul hozzáférhető irodalmi műveket önállóan fel tudják dolgozni. Pedig az irodalmunkkal való foglalkozás a többi német egyetem hungarológiai programjában is jelen van mind a mai napig.

Hamburgban, Göttingában és Münchenben legfeljebb három, de legfőképpen csak két szinten folyt magyar nyelvoktatás a nyolcvanas években úgy, hogy a kezdő és középhaladó, illetve haladó gyakorlati nyelvórák mellett csak Hamburgban hirdettek meg felsőfokú nyelvtanfolyamokat. A finnugor szak keretében (kb. a 4. szemesztert követően) fordítási gyakorlatokkal segítették a diákok nyelvi kompeten-

ciájának fejlődését. Hamburgban és Göttingában emellett társalgási gyakorlatokat is végeztek a magyar lektorok segítségével.

1.2.2. A kilencvenes évtizedben a magyar mint idegen nyelv (hungarológia) oktatásának tanterve legfőképpen a berlini egyetemen változott meg – mint már ismeretes – az egykori Német Szövetségi Köztársaság felsőoktatási struktúrájához igazodva. A magyar nyelvórák száma megnőtt a hungarológus-képzés új tantervében a tanulmányokba be nem számító egy éves „nyelvi előkészítő szakaszt” (*Prepädeutikum*) létrehozva. Így kívánták biztosítani a magyar nyelvészeti és erős irodalmi irányultságú szak elvégzésének nyelvi feltételeit, mely valahol a fordító- és tolmácsolás gyorsan alkalmazható és automatizált alapnyelvtanra épülő, lehetőleg szakmai szókinccsel támaszkodó nyelvtudás-szükséglete és a finnugor filológia keretein belül a tipikusan nem kommunikatív célzatú nyelvoktatási forma között foglal helyet.

A müncheni és göttingai egyetem finnugor intézeteiben a magyar nyelvkurzusok száma növekedést mutat ugyan (8–10óra/hét), a nyelvgyakorlatok típusában azonban nem történt változás. A négyszemeszteres nyelvoktatás továbbra is nyelvtanfolyam jellegű maradt: kezdő és haladó nyelvórákkal. Magyar társalgási gyakorlatokat végeznek a nyelvtanfolyamok mellett vagy azok elvégzése után félévenként változó súlypontozással, tehát egy-egy nyelvtani-nyelvhasználati nehézség kiemelésével (pl. igekötők, vonzatok, szórend, állandósult szókapcsolatok, megszólítás és egyéb társalgási fordulatok, fordítási gyakorlatok – szoros országismereti koncentrációval; vö. Szűcs 1991). Maga a négyszemeszteres nyelvoktatás szemeszterenként nyelvi teszt írásával zárul, mely az egész stúdiumhoz hasonlóan osztályozás nélkül történik. Inkább pszichológiai-visszajelző szerepe van.

Hamburgban a 2000-es években heti 8–12 tanóraszámmal számolhatunk, melyek egyrészt kezdő és haladó nyelvkurzusok, másrészt nyelvtani gyakorlatok, fordítási-és stílusgyakorlatok, valamint szövegelemző szemináriumok formájában valósulnak meg.

Bécsben a képzés nyelvi részét az ún. ’nyelvi alapozás’ (Grundkurs) nyelvtani és helyesírási gyakorlatai, valamint a nyelvgyakorlatok három szintje (kezdő, közép-haladó, haladó) jelenti. A nyelvtanfolyamszerű magyar nyelvórák mellé a kilencvenes évektől évente egy egytanórás tudományos szövegeket vizsgáló gyakorlat is társult, mely a fordítási gyakorlatok mellett a hungarológia bölcsész- és magyartanár szak eredményes végzéséhez szükséges magyar nyelvtudás erősítését hivatott szolgálni.

2. A magyar nyelv oktatásának célja

A képzési célokhoz kell igazítani a magyar nyelvoktatás célját is. A német nyelvterület egyetemem, ahol a magyar mint idegen nyelv (hungarológia) oktatása

a finnugrisztika keretén belül folyik, az oktatás célja főként a nem kommunikatív célzatú képzés volt a nyolcvanas évtizedben.

Ez alól a berlini egyetem jelentett kivételt, amikor ott még nem (rendszeresen) folyt magyar filológusképzés. Ennek megfelelően a nyelvoktatás céljaként a gyorsan alkalmazható nyelvtudás jelölhető meg egy automatizált alapnyelvtan és egy alap-, valamint az arra épülő szakmai szókincs elsajátításával.

Berlinben, ahol a német újraegyesüléssel a magyar tanulmányok a legnagyobb szerkezeti és tartalmi változásokon mentek keresztül, érezhető leginkább a magyar nyelvoktatás céljának megváltozása. Egyrészt a gyorsan alkalmazható nyelvtudás megszerzésének csökkenő tendenciájával, másrészt viszont a kommunikatív kompetencia produktív nyelvi készségekre is kiterjedő céljával találkozunk. A nyelvi előkészítés magas óraszama és minden nyelvi készséget fejleszteni szándékozó tartalma alapján lehetőség nyílik a magyar nyelv és irodalom szak többnyire magyar nyelven történő elvégzésére.

A kilencvenes évektől kezdve a többi általam vizsgált egyetem finnugor intézetében is a kommunikatív nyelvtanítási forma jellemzi a magyar nyelvórákat. A szövegmegközpontúságról a kommunikativitásra való áttérésre azért volt nagy szükség, mert a kilencvenes évtized folyamán, a magyarországi rendszerváltozás után más szakok és karok hallgatói is egyre többen érdeklődnek nyelvünk iránt.

A hungarológia/finnugor szakon belül a nyelvi kompetencia fejlesztésére meghirdetett egyéb tanórákat (szövegelemző, (szak)szövegfordító és egy-egy magyar nyelvtanbeli szegmenst tárgyaló szemináriumok) azonban a nyelvtan- és szövegmegközpontúság jellemzi. Így összességében azt mondhatjuk, hogy a magyar mint idegen nyelv oktatásának célja a kommunikatív kompetencia egy komplex változatának kialakítása.

A nyelvoktatás céljának meghatározása a német nyelvterület egyetemein korántsem ilyen egyszerű, ugyanis a hallgatók több csoportja különíthető el eltérő indítékok és a tanulmányi célok és követelmények alapján:

1. hallgatók filológiai szakmai irányultsággal
 - 1.1. finnugrisztika főszakos hallgatók, fő szakjukban
 - 1.1.1. magyar filológiai szakosodással
 - 1.1.2. más szakosodással
 - 1.2. finnugrisztika mellékszakos hallgatók magyar filológiai szakosodással (fő szakjukban valamely más filológiát tanulnak)
 - 1.3. finnugrisztika mellékszakos hallgatók, akik nem magyar filológiára szakosodnak
 - 1.4. az általános nyelvészet szak hallgatói, akiknek egy nem indogermán nyelvvvel is kell foglalkozniuk

2. hallgatók nem filológiai szakmai irányultsággal
 - 2.1. a történelem, közgazdaságtan, földrajz, politológia, szociológia, néprajz stb. szak hallgatói, akik általában csak csekély nyelvtudományi irányultsággal rendelkeznek, finnugrisztika (hungarológia) mellékszakkal
 - 2.2. az előbbi pontban felsorolt szakok hallgatói, akik csak a nyelvórákon vesznek részt azért, hogy fő szakjukon belül Magyarországra szakosodhassanak
3. hallgatók és nem hallgatók (más felnőttek), akik a magánéletben, illetve foglalkozási területükön belül található okok miatt tanulnak magyarul (Fischer 1998, 13). (Az általam vizsgált öt egyetem esetében ez a legkisebb számú csoport.)

A nyolcvanas években a vizsgált öt egyetem mindegyikében gondot okozott a magyar nyelv oktatásában, hogy többféle célcsoport főként kapacitási okok miatt ugyanazokat a magyar nyelvórákat látogatta. A bécsi egyetemen 2004-ben a lektor külön kurzus keretében oktathatta a magyar nyelvet a magyar származású (a magyart kisebbségi anyanyelvként vagy származásnyelvként beszélő), illetve más karról érkező diákok számára. Ez sajnos pénzügyi okok miatt nem vált gyakorlattá.

A hallgatói csoportok tanulási célú szétválasztása mindenképpen előremutató jelenség lenne magyar mint idegen nyelv egyetemi oktatásában. Mert gondoljunk csak bele, hogy amíg az egyik diák számára a nyelvtanulás célja csupán a nyelvtani alapszerkezet felismerése, addig egy másiké nyelvünk teljes „birtoklása” – nem beszélve azokról a kettő közé eső célokról, mint a szaktudományi szövegek segéd-eszközök igénybevétele nélküli németre fordítása, az egyszerű kommunikációs helyzetekben mozgósítható beszédkészség vagy éppen a nyelvészeti mélységekbe való hatolás.

A magyar nyelvoktatás megtervezésénél német nyelvterületen is figyelembe veendő a **hallgatók magyar nyelvtudási szintje** is. Ezt különösen a földrajzi közelség, valamint a magyar kisebbség jelenléte teszi indokolttá. Maga a főváros és Ausztria még mindig számottevő magyar kisebbséggel rendelkezik, mely helyzetet a két ország szomszédsága még az oktatásban is erősíti (Magyar származású osztrák fiatalok hazánkban járnak közép- és felsőfokú intézménybe.)

A bécsi egyetemen a magyar a hallgatók több mint a fele számára nem idegen nyelv, a nyelvgyakorlatok elvégzése azonban nekik is kötelező. Ugyanígy Münchenben is számottevő magyar kisebbség él, akik közül szintén tanulnak az egyetemen. A csoportok vegyes összetétele így természetesen speciális feladatokat jelent a lektor számára.

3. *Átalakulás a tankönyvek, tananyagok megválasztásában, illetve a nyelvtanítási módszerek alkalmazásában*

3.1. A tananyagok és a módszerek megválasztásához a fent vázolt feltételek mellett még egy fontos tényező figyelembevétele szükséges.

Abból a magyar mint idegen nyelv tanítását jellemző általános körülményből kell kiindulnunk, hogy a magyart a tanulók általában nem is a második, hanem még inkább a harmadik, illetve negyedik idegen nyelvként sajátítják el. Így a nyelvtanulóknak már világos elképzeléseik vannak a nyelvtanulás folyamatáról, tempójáról, valamint a nyelv(ek) általános szerkezetéről. Német nyelvterületen a gondot csupán az jelenti, hogy a német anyanyelvű hallgatók idegennyelv-tanulása a genetikailag és tipológiailag rokon nyelvekre vonatkozik (az angol, a latin, a francia, sőt még az orosz is ilyen nyelv a középiskolai nyelvtanításban). A magyar nyelv tanulása kapcsán találkozunk tehát először oly módon idegen nyelvvel, hogy a nyelv tanulásához, megértéséhez nélkülözhetetlen terminusok, szakszavak készletét és rendszerét a nyelvvel egyidejűleg kell a tanulóknak elsajátítaniuk.

3.2. A nyolcvanas évek lektori jelentéseiből kiderül, hogy mind az öt általam vizsgált egyetemen a kezdők magyar nyelvtanítására íródott *Ungarisch für Ausländer* (Ginter–Tarnói 1974) című nyelvkönyvet használták nemcsak kezdők, hanem a (közép)haladók oktatásához is. Másodikként említették a lektorok a Mikesy-féle *Ungarisches Lehrbuch* (1978) című nyelvkönyvet. Paul Kárpáti és Hans Skirecki *Taschenlehrbuch Ungarisch* (1977) című nyelvkönyvét Berlinben a nem magyar szakosok oktatására használták, és főleg az intenzív nyelvkurzusokon kapott helyet. Bánhidi–Jókay–Szabó *Lehrbuch der Ungarischen Sprache* című nyelvkönyvét is használták a göttingai magyar nyelvtanításban, de csak kiegészítő anyagként.

Mind a négy nyelvkönyvre az jellemző, hogy a tananyagot sztenderd szituációk („az étteremben”, „a postán”, „városnézéskor” stb.) köré építik, mégsem a tematikus-szituatív módszerről van itt szó. Nyelvtani-lexikai dialógusokból állnak, melyek a négy kommunikációs készség fejlesztését segítik ugyan, a hangsúlyt azonban a nyelvtani anyag szemléltetésére és begyakorlására helyezik. Elsősorban az olvasás- és íráskészség fejlesztése áll a középpontban a nyelvtani szabályok deduktív bemutatásával.

Egyedül a berlini egyetemen használták a nyolcvanas években a Debreceni Nyári Egyetem hetvenes években íródott, intenzív, közvetítő nyelv nélküli nyelvtanításra szánt tankönyveit és tananyagait: Fülei-Szántó Endre: *Magyar nyelv külföldieknek I–IV.*, Fülei-Szántó Endre – Kornya László – Pelyvás István: *Tanulj velünk magyarul!* (Magyar audio-vizuális tananyag). A fordítók és tolmácsok képzési céljaihoz, a viszonylag gyors – főként a beszélt nyelv elsajátítását célzó – nyelvtanításra megfeleltek ezek a tananyagok. Ezzel is összefügg, hogy ebben az évtizedben Berlinben használták a legtöbb magyarországi oktatási anyagot.

A nyelvtanközpontúság kiküszöbölésére tankönyvek híján a lektorok saját maguk készítettek tananyagot a magyar nyelv oktatásához – főleg a haladó, illetve a felsőfokú nyelvkurzusokon. A nyelvtani áttekintéshez és összefoglaláshoz, a *Zwischenprüfung*-ra való felkészüléshez Tompa *Kleine ungarische Grammatik* (1972) című nyelvtana volt használatban. Szintén a tananyag kiegészítéseként említették a *Langescheidts Praktisches Lehrbuch Ungarisch* (1977) című gyakorlókönyvet, valamint a Ginter–Kigyóssy–Prileszky–Uhrmann által írott *Hogy mondjuk helyesen?* című kiadvány tankönyvét és munkafüzetét. A magyar mint idegen nyelv célnyelvi környezetben folyó tanítására használt *Színes magyar nyelvkönyv (I–IV.)* [és munkafüzet a *Színes magyar nyelvkönyvhöz*, Erdős–Kozma–Prileszky–Uhrmann 1979)] csak a göttingai magyaroktatásban szerepelt kiegészítésként.

Nem létezett ebben az évtizedben olyan magyar tankönyv, oktatási segédanyag, amely speciálisan a magyar mint idegen nyelv német nyelvterületen való, főiskolai és egyetemi oktatására alkalmas lett volna. Ennek híján a (vendég)oktatók kényszerültek saját koncepciójuknak és az általuk oktatott célcsoportoknak megfelelő tananyagok összeállítására. A berlini magyar fordítók és tolmácsok nyelvi képzésére az akkori lektort, Majoros Gábornét egy szöveggyűjtemény összeállításával bízták meg (Majorosné 1983), amely azonban csak a berlini intézetben vált ismertté. Az egyes intézmények közötti kapcsolattartás hiánya miatt az egyes oktatók által szerkesztett anyagok nem terjedtek el a német nyelvterületen. Ezen körülmények ismeretében megállapítható, hogy az egyes intézmények és egyetemek magyaroktatásának tartalma mindenekelőtt erősen a tanár (lektor) személyéhez kötődött.

3.3. „A rendszerváltásnak szakmánkban tananyagváltást is kellene jelentenie” – nyilatkozta 1991-ben Giay Béla, a volt Nemzetközi Hungarológiai Központ akkori igazgatója a Magyarország című lapnak (Beke 1991, 5). Később a magyar nyelvkönyvpiac örvendetes módon megélénkült: korábban soha nem tapasztalt mennyiségben – és minőségben – jelennek meg az új oktatóanyagok. Hazánkban 1990 óta a Tankönyvkiadón (mint központi kiadón) kívül egyre több kiadónál látnak napvilágot magyar nyelvkönyvek is – méghozzá egyre inkább igényes kivitelben, így küllemükben is állják a versenyt a nagy világnyelvek kiadványaival.

3.3.1. A müncheni és bécsi egyetemen a kilencvenes években a *Hungarologia* (Debreceni Nyári Egyetem, 1991) című nyelvkönyvet használták; Bécsben a középhaladóknak szóló 2. és a haladóknak készült 3. részét. Göttingában a kezdők oktatása is ebből a könyvből történik a mai napig. Meglepőnek tűnhet azonban, hogy a kilencvenes években a göttingai, a bécsi és a berlini lektorok a kezdő csoportoknál továbbra is az 1974-ben kiadott – azóta több átdolgozást megélt – *Ungarisch für Ausländer* című „klasszikus” nyelvkönyvvel dolgoztak.

Vajon miért volt még mindig jelen ez a mára már elavultnak számító magyarságképet közvetítő tankönyv a német nyelvterület felsőoktatásában? Elsősorban azért,

mert a könyv első része megfelel annak a magyar mint idegen nyelv tanításában elfogadott ténynek, hogy az oktatás kezdeti szakaszában a grammatikai szerkezetek elsajátíttatása és begyakoroltatása álljon a középpontban. Az alapvető nyelvtani (és szókincsbeli) ismeretek átadása után kerülhet sor a grammatizálás háttérbe szorításával a kommunikatív-szituatív módszer(ek) alkalmazására.

Német nyelvterületen a kilencvenes évek során több fontos magyar vonatkozású tananyag látott napvilágot, melyek a kommunikatív nyelvoktatáshoz íródtak: Szili Katalin – Szalai Zsuzsa: *Lépésről lépésre* (Wien, 1990); Szalai Zsuzsa: *Egy lépéssel tovább* (Wien, 1993); Georges Kassai – Szende Tamás – Monika Klier: *Assimil (Ungarisch ohne Mühe)*, 1994); Silló Ágnes: *Szituációk. Ein Ungarisch-Lehrwerk für Anfänger* (Ismaning, 1995), Julianna Graetz: *Lehrbuch der ungarischen Sprache* (Hamburg, 1996); Seidler Andrea – Szabély I.: *Szia!; Ungarisch für Anfänger* (Wien, 1996).

3.3.2. Ezen igényes kivitelű, színes kiadványok közül a 2000-es években Münchenben a nyelvtani anyagot szisztematikusan felépítő Julianna Graetz tankönyvét, Bécsben a *Szia!* című nyelvkönyvet használják. Az írásbeli és szóbeli kommunikáció fejlesztésére Bécsben még a lektor, Csire Márta által írt *Téma* (Braumüller Verlag, 2009) című könyv kerül tanórai alkalmazásra a *Halló, itt Magyarország I–II.* (Erdős József – Prileszky Csilla, 2006) és Durst Péter *Lépésenként magyarul I és II. (Második lépés;* Szegedi Tudományegyetem, 2005, 2006) című nyelvkönyveivel együtt. Berlinben is ez utóbbi két könyvből tanulnak a diákok, Hamburgban pedig Durst Péter könyvéből. Göttingenben Silló Ágnes *Szituációk* című kezdők számára készült könyve van tanórai alkalmazásban 2002 óta. Emellett a lektorok még saját anyagaikat is használják, melyeket a sajtóból, illetve angol nyelvkönyvek feladatait adaptálva állítanak össze (Görbe Tamás, Berlin; Csire Márta, Bécs).

Ennek oka napjainkban már nem az információáramlás korlátoltsága, hiszen számos rendezvény, lektori konferencia alkalmával nyílik lehetőség a magyar mint idegen nyelv és a hungarológia külföldi és hazai oktatóinak rendszeres tapasztalatcserére. Inkább arról van szó, hogy minden oktatóhely minden egyes magyar nyelvkursusát eltérő, speciális célok, oktatási körülmények jellemzik, melyek befolyásolják a tananyagválasztást is.

3.4. Az oktatáshoz használt **grammatikák** mindegyike magyar szerzők tollából származott, és ma is ők jelentetik meg anyanyelvük – nem minden esetben anyanyelvi szemléletű – nyelvtani rendszerezését.

3.4.1. A nyolcvanas évtizedben a német nyelvterület egyetemlein szinte kizárólagosan a Tompa József-féle *Kleine Ungarische Grammatik* (Bp., 1972), illetve az *Ungarische Grammatik* (Bp., 1968) című nyelvtankönyvet használták, melyek ma még ugyanúgy jelen vannak az oktatási segédkönyvek között, ahogy Szent-Iványi Béla *Der ungarische Sprachbau* (Berlin, 1961) című hatvanas években készült könyve (újabb kiadása: Hamburg, 1995). Az újabbak közül a hamburgi nyelvtani

kurzusokon már évek óta jelen van Keresztes László *Gyakorlati magyar nyelvtana* (Debrecen, 1992), illetve ennek német változata, a *Praktische ungarische Grammatik* (Debrecen, 1999), melyek voltaképpen a *Hungarolingua* grammatikái.

3.4.2. A bécsi, a göttingai és a hamburgi finnugor intézetekben a magyarul tanuló diákok kezébe került Forgács Tamás *Ungarische Grammatik* (Wien, 2001) című újnak tekinthető német nyelvű magyar nyelvtana, mely a Keresztes-féle nyelvtanokkal szemben sokkal részletesebb. A Tompa-féle nyelvtanok után pedig a magyar nyelv leírásának metodikai szempontú fejlődését, valamint a strukturalista és generatív irányzatok módszereinek és eredményeinek magyarra való alkalmazását veszi figyelembe. Valamint a közelmúltban megjelent *Lépésenként magyarul* című nyelvkönyv grammatikáját (Valéria M. Korchmáros: *Ungarische Grammatik – nicht nur für Muttersprachler*, Szeged, 2006) és nyelvtani gyakorlókönyvét használják még a lektorok. A berlini oktatóhelyen a legújabbnak tekinthető kétnyelvű (magyar–angol) nyelvtant használják: Szita Szilvia – Görbe Tamás: *Gyakorló magyar nyelvtan – Practical Hungarian Grammar* (2009).

4. Összegzés

A magyar mint idegen nyelv oktatásának óraszámát a vizsgált öt egyetem közül a bécsi és a berlini egyetem képzési keretei között erősödött meg a kilencvenes évek elejétől.

Az eltérő képzési célok figyelembevételével a nyelvoktatásban csak a Bécsben valósult meg egyetlen szemeszterben a 2000-es évek első felében. Mivel a német nyelvterületen a magyar nyelvoktatás egyetemi intézetei (szinte) kizárólagosan filológiai (többnyire finnugrisztikai) orientáltságúak, a más beállítottságú és egyéb képzési céllal rendelkező hallgatói érdeklődés megtartása érdekében mindenhol szükség lenne eltérő oktatási célú, külön magyar nyelvórák indítására. Különösen azért, mert a kilencvenes évek folyamán, illetve a 2000-es években is folyamatosan nő az érdeklődés nyelvünk iránt az egyetemeken más karainak hallgatói részéről.

Az elmúlt három évtized folyamán leginkább a Magyarországon kiadott magyar nyelvkönyveket és oktatási anyagokat használták. A magyar–német kontrasztív szemléletű, kommunikatív bázisú, kilencvenes évekbeli magyar nyelvkönyvek alkalmazása ellenére a német nyelvterület egyetemeken folyó magyar (hungarológiai) tanulmányok szerkezete a szövegolvasó szemináriumok és stílus-, valamint fordítási gyakorlatok állandó tanrendbeli jelenlétével továbbra is a szövegközpontú nyelvoktatás kevésbé kommunikatív típusát célozza. Még akkor is, ha a nyelvi órákon a kommunikatív kompetencia kialakítása a cél. Az előbbi felel meg legjobban a német nyelvterületen többségben lévő, finnugrisztikába ágyazott, így főként eszközjellegű magyar nyelvtudást kialakítani kívánó képzés feltételeinek. A magyar nyelv taní-

tása egyébként nagyon eltérő, erősen az oktatóhely céljaihoz igazodó és az oktató személyéhez kötött.

Nyelvünk oktatásának a jövőben is szorosan kell majd kötődnie az oktatás és kutatás azon célkitűzéseikhez, amelyekhez szükséges a magyar nyelv ismerete. Így az egységes európai felsőoktatási rendszert figyelembe véve is alig képzelhető el egy bármiféle formában egységesített magyar nyelvoktatás kialakítása német nyelvterületen.

IRODALOM

- BEKE Mihály András 1991. Jó hírünk alakítói a világban. A hungarológia nagy éve – Kíváncsiság és rokonszenv. *Magyarország* 28 (1991)/10: 5. p.
- BLASKÓ Katalin 2001. A bécsi Finnugor Intézet. *Nyári Egyetem*. 2001/2: 4. p.
- FISCHER, Holger 1988. Hungarologie in der Bundesrepublik Deutschland. Einführung. *A Hungarológia Oktatása* 1988/4: 3-6.
- 1993. A hungarológia helyzete Németországban. Az intézményi rendszer. *Hungarológia* 4: 3-12.
- 1993. Die Lage der Hungarologie in Deutschland. *Hungarologische Beiträge* 1: 3-18.
- 1993. Hungarológia Németországban. Kritikai helyzetfelmérés. *Hungarologische Beiträge* 4 (1995): 5-22.
- 1998. A magyar nyelv oktatásának formái és keretfeltételei Németországban. *Hungarologische Beiträge* 12 (1999): 5-23.
- 2002. Entwicklungen und Probleme der Hungarologie in Deutschland. *Ungarn-Jahrbuch* 26 (2002/2003). München, Ungarisches Institut: 239-52.
- GINTER Károly 1988. A magyar nyelv és kultúra ügye Berlinben. In: Giay Béla, Nádor Orsolya, Varga Márta (szerk.) 1989. *A hungarológia oktatásának elmélete és gyakorlata II*. Bp., NHK: 137-149.
- HYMES, Dell 1972. On Communicative Competence. Pride, J., Holmes, J. (eds.): *Sociolinguistics*. Harmondsworth, Penguin.
- KISS Jenő 1980. Magyaroktatás a berlini Humboldt Egyetemen. *Magyar Nyelv* 74/1: 101-105.
- MEDGYES Péter 1995. *Kommunikatív nyelvoktatás*. Szeged, Eötvös József Könyvkiadó. 143 p.
- VEENKER, Wolfgang 1986. Die Entwicklung der Finnougristik in deutschsprachigem Raum. *Hungarian Studies* 2/1: 117-51.
- 1990. Gondolatok a (hamburgi) hungarológiához. In: Giay Béla, Nádor Orsolya (szerk.): *A hungarológia fogalma*. Bp., NHK: 196-208.
- 1993. Forschung und Lehre im Bereich der ungarischen Philologie. *Hungarológia* 4: 3-12.
- 1993. Übersicht über das quantitative Angebot der Lehre in Uralistik (Finnougristik)/Hungarologie an den Universitäten in deutschsprachigem Raum. 1993. május 1p.
- 1993. Übersicht über die Lehrenden (Gastprofessoren, Gastdozenten, Lehrbeauftragte) im Bereich der Hungarologie in deutschsprachigem Raum. 1993. május 1 p.
- 1994. A magyar nyelv, irodalom, kultúra és országismeret oktatása a Hamburgi Egyetem Finnugor Szemináriumában. *Nyelvünk és Kultúránk* 89-90: 76-82.

KÉZIRATOK

Lektorai és vendégtanári jelentések:

BLASKÓ Katalin 2001. júl.20., 2002. ápr. 22., 2003. febr. 19., jún.19. Bécs

CSIRE Márta 2004. júl.16., 2005.jan.17., 2006. Bécs

FANCSALY Éva 1993.febr.24., ápr.24. Bécs

FAZEKAS Tiborc 1989. Hamburg

GÁNGÓ Gábor 2001.júl.30. Bécs

GULYA János 1984, 1989 Göttingen

KOLBACH Ferenc 1981. Göttingen

MAJOROS Gáborné 1983-1989. Berlin

MARGÓCSI István 2002.jún.30. Bécs

SARANKÓ Márta 1998. júl. 27., 1999. júl.7., 2000.júl.6. Bécs

SCHÖNBAUM Veronika 1983. Bécs

SZILÁGYI Márton 2003.febr.21.,júl.24., 2004.febr.14., júl.21. Bécs

SZŰCS Tibor 1989. máj.16., 1990. ápr. 2., 1991.okt.14., okt.25., 1992. febr. 28. München

TAMÁS Attila 1996.júl.4. Bécs

TARNÓI László 1991.febr.20. Berlin

HONLAPOK

Georg-August-Universität, Göttingen: Finnisch-Ugrisches Seminar: www.uni-goettingen.de/de/sh/106929.html

Humboldt-Universität zu Berlin: Seminar für Hungarologie: www.hu-berlin.de/hungarologie

Ludwig-Maximilians-Universität: Institut für Finnougristik/Uralistik: www.finnougristik.uni-muenchen

Universität Hamburg: Institut für Finnougristik/Uralistik: www.uni-hamburg.de/FUU//

Universität Wien: Institut für Finnougristik: www.finno-ugristik.at

Molnár, Mária**Teaching Hungarian as a foreign language in the higher education of Austria and Germany from the 1980s until today**

The present paper gives a short overview of teaching Hungarian as a foreign language from 1980 until today at the University of Vienna (Austria), the Humboldt University (Berlin), the Georg August University (Göttingen), the University of Hamburg and the Ludwig Maximilians University (Munich).

The emphasis is on the changes in the number and content of the Hungarian language practice seminars, the aim of teaching Hungarian, the teaching material (course books, grammar books) and the methods used throughout the two decades. Information on teachers and the motivations of students are also dealt with. The study hints at the importance of teaching Hungarian to students with different motivations in separate seminars. Finally, after summarizing the results, the paper calls the attention to the fact that despite the united higher educational system, it will be difficult to create a united curriculum of teaching Hungarian as a foreign language in the German-speaking countries in the future.